

שרידים של קהילה

בתי כנסת עתיקים, ספריות עלומות, שלטונות שעוקבים אחר כל צעד של היהודים והיסטוריה, כמה היסטוריה. ד"ר ארי גרינספן ירד למצרים, לחקור את העבר, וחזר עם לקחים לעתיד

הראשי של מצרים במאה ה-15, ומלבד ספריו הרבים הוא ידוע גם כרב הראשון שמזכיר את יהודי אתיופיה. בעקבות פסקיו שקבעו כי יהודי אתיופיה הם מצאצאי שבט דן, פסק הרב עובדיה יוסף (שהיה אגב אב בית דין במצרים, ולימים רבה הראשי של מדינת ישראל ומחשובי הפוסקים), שיש להכיר בעדה האתיופית כיהודים.

חיים בפחד

החלטנו גם אנו לרדת מצריימה, ולגלות מה נותר מגלות מצרים.

עד לפני קום המדינה חיו במצרים קרוב ל-100 אלף יהודים. לאחר קום המדינה וההידרדרות במצבם הביטחוני, עזבו מרביתם את מצרים בפחד. היום ניתן לחזות בחורבן הקהילה המפוארת בת 3,000 השנים במו עינינו. קהיר ואלכסנדריה הן הערים היחידות במצרים שבהן עוד נותרו יהודים. באלכסנדריה חיים 22 יהודים, מהם רק 3 גברים, והמצב לא הרבה יותר טוב בקהיר.

נחתנו בקהיר אחרי טיסה של 45 דקות מתל אביב, ומשם המשכנו לאלכסנדריה. כבר לקראת הנחיתה מקדמים סמלים היסטוריים את פני הבאים - הפירמידות הנראות ממעוף הציפור. אי אפשר שלא לחשוב ברגעים כאלה על השעבוד של אבותינו, שאולי עזרו בכנייתן.

מיד עם צאתנו משדה התעופה נדהמנו לראות קבוצת שוטרים שהמתינה לנו, במטרה ללוות אותנו במשך ביקורנו בעיר. ככל הנראה הקהילה היהודית במקום יידעה אותם על בואנו, משום שלא רצו לקחת סיכונים מיותרים, וכאלה אורבים לקהילה היהודית ולמבקרים מישראל. עם זאת, היה קצת הזוי לראות שתי ניידות משטרה מצריות חגות סביבנו על כל צעד ושעל.

הקהילה באלכסנדריה היתה בזמנו עשירה וחזקה. יהודי העיר בנו מתחם גדול ומפואר שהכיל בית ספר, בית כנסת, מקווה, בית דין רבני ואת משרדי הקהילה.

בית כנסת "אליהו הנביא" - פעם הגדול והמפואר בכל אגן הים התיכון - עומד היום שומם מיהודים, להוציא כמה

מאז ימי יעקב אבינו, שירד מצריימה, לא קרו ליהודים יותר מדי דברים טובים במצרים. לאחר השעבוד שעברו בני ישראל על ידי פרעה, אסרה עלינו התורה לגור שם. למרות זאת, ידוע כי עוד בימי מרדכי ואסתר (והרבה לפני תקופת המכבים) היה מקדש יהודי על אי באמצע נהר הנילוס, וחיילים יהודים כתבו משם מכתבים ליקיריהם שבארץ, וסיפרו על חוויות הפסח שלהם במצרים.

רבנים גדולים גרו במצרים, והמפורסם שבהם - הרמב"ם (רבי משה בן מימון), שחי לפני כאלף שנים. הרמב"ם היה רב גדול והוגה דעות כה חשוב, עד שנאמר עליו: "ממשה (רבנו) עד משה (הרמב"ם) לא קם כמשה". הרמב"ם לא היה רק תלמיד חכם אדיר, כי אם גם מדען ורופא דגול, שכיחן בחצר המלוכה כרופאו האישי של המלך סלאח אדיין. במצרים התגורר גם הרדב"ז (רב דוד בן זימרי), שהיה רבה

בית כנסת שגילינו במהלך סיור מקרי בשוק בקהיר. שימו לב למצבו הירוד ולניסיון של מישהו לחחוק את המגן דוד שעליו (מוקף בעיגול)

בית כנסת "אליהו הנביא" - פעם הגדול והמפואר בכל אגן הים התיכון - עומד היום שומם מיהודים. ספרי התורה נעולים בארון קודש ענק, שגודלו כגודל חדר גדול

מבקרים ותיירים. מדי יום, כשהתפללנו שם שחרית, חשנו עצב על הפאר שהיה ואיננו. ספרי התורה נעולים בארון קודש ענק, שגודלו כגודל חדר גדול. ביקשתי מנשיא הקהילה היהודית המקומית לפתוח את ארון הקודש ולהיכנס לתוכו, לחדר הספרים. בתחילה הוא הסכים, אך אז מיהר והסתובב בחשש לראות אם השוטרים מסתכלים עלינו. אז הבנו מי בעל הבית. כל

כאשתו (או כאחת מנשותיו), ומשפחת הבחורה חייבת להשלים עם העובדה שהיא איבדה בת.

ביקשנו לפגוש את האישה הקשישה, שמפאת גילה וחוליה איננה יכולה ללכת. האישה הסבירה שביקור כזה עלול להיות מסוכן לה ולנו גם יחד, שכן היא גרה בשכונה שכל תושביה מוסלמים אדוקים. בשיחה היא סיפרה לנו על הפחד שחיה בו לאחר החטיפה, מתוך הידיעה ששוב לא תראה את משפחתה. היא נאלצה להתנהג כמוסלמית, אך בלבה תמיד זכרה שהיא יהודייה. את זיקתה ליהדות היא הקפידה לשמור במשך השנים הרבות בסוד כמוס, אך זכרה מתי חל פסח וראש השנה.

עם מותו של בעלה לפני כמה שנים, חזרה האישה לבקר בבית הכנסת, ואף חגגה את ליל הסדר. היא שמרה על זהות עמה ומולדתה כל כך בסוד, עד שאפילו שלוש בנותיה, החיות כמוסלמיות דתיות, לא יודעות שהן יהודיות.

אם תרצו - זהו סיפור עגום אחד על עתיד היהדות בגולת מצרים, שהיתה פעם מרכז העולם היהודי. משיחתנו עם אותה יהודייה קשישה נחרט בלבנו לקח חשוב: אם אישה אחת יכולה לשמור בחשאי, במשך כל חייה, על גאווה ומסירותה למקורותיה - על אחת כמה וכמה עלינו, החיים בחופש ובביטחון, מוטלת החובה לשמור על המסורת ולהוות מופת ודוגמה לאחינו בכל אתר בעולם.

רכוש הקהילה שמור מטעם הממשלה. היהודים הם תפאורה שמטרתה להראות לעולם כמה טוב שומרת מצרים על ביטחון אזרחיה היהודים.

בקהיר ישנם עדיין כמה בתי כנסת ישנים, העתיק ביותר - בשכונת פוסטאט שבעיר העתיקה. וכשאני אומר עתיקה - אני מתכוון לעתיקה באמת! בחצר בית הכנסת ישנה באר, שעל פי המסורת המקומית בה הניחה מרים את משה, אחיה תינוק, להצילו ממות. זה בית הכנסת שבו התפלל הרמב"ם, ובעליית הגג של בניין הקהילה היהודית - גנוזים ספרים וכתבי יד עתיקים מדורי דורות. בשנת 1860 ביקר שם הרב יעקב ספיר מירושלים, וגילה שם אוצר של ממש: אוסף של אלפי מסמכים וספרים, שחלקם נכתבו על ידי חשובי הרבנים בהיסטוריה היהודית, ובהם כתבי יד של הרמב"ם עצמו. היום המצרים שיפצו לחלוטין את הבניין, והחזירו אותו לתפארתו.

החטופה מאלכסנדריה

כאשר ישבנו במשרד ראש הקהילה היהודית באלכסנדריה, שמענו על אישה זקנה שנחטפה על ידי מוסלמי כשהיתה ילדה צעירה, בת 10 בלבד. החוק המוסלמי קובע כי נערה שנחטפת ממשפחתה על ידי מוסלמי, חייבת להישאר בביתו

הוא נוסע לחורים בכל קצה בגלובוס, ומחפש אחר שרידים של קהילות יהודיות נידחות במטרה להחזיר את המסורת האבודה שלהן. הוא ביקר במדינות שכף רגלו של ישראלי לא דרכה בהן, חפר במרתפים חשוכים ומצא אוצרות מופלאים. הוא ד"ר ארי גרינספן - מוהל, שוחט, רופא שיניים וסוג של אינדיאנה ג'ונס יהודי - וזה המדור שלו.